

ТРАНСХУМАНИЗАМ, БИОЕТИКА И КИБОРГКРАТИЈА

Сажетак: Пред савременим човеком се налази мноштво питања која проистичу из његове забринутости о властитој будућности у контексту будућности цивилизације на планети. Да ли је на помолу нова епоха у еволуцији човека и његовог друштва? И да ли се њом довршава свеколики развој човека као природног бића? Висока технологија, биотехнологија, нанотехнологија пружају знања која се ситуирају у пројекат будућности људске врсте. Трансхуманизам као интелектуални покрет се управо бави кореним побољшањем људских физичких, психичких и интелектуалних способности, знатним продужењем животног века и неутралисањем човекових патњи разумном употребом науке и технологије. Свесност и савесност оваквих намера које се читавају у одговорности људи према сопственој и осталим врстама на планети у перспективи ових пројекција, кључна је оријентација биоетике. Шта уколико Дедал успе да оствари свој сан а човек-машина обесмисли *еликсир живота*? Неће ли се *постљуди* окренути против свог творца, баш попримајући оне особине човека које су исписивале најкрвавије странице његове историје? Ако се то деси, Орвелова и Хакслијева антиутопијска предвиђања би се оваплотила кроз конкретно друштвено уређење за које користим алтернативни израз – *киборгкратија*.

Кључне речи: трансхуманизам, биоетика, вештачка интелигенција, киборгкратија, друштво

Увод

Одушевљеност човека сопственим разумом као и његовим постигнућима не напушта ову врсту, верујем, још од првих открића и проналазака којима је континуирано унапређивао живот на овој планети. Током историје човек је многе заставе истицао на чело колоне човечанства. На њима је исписивао различите речи: вера, слобода, правда, разум. Али, ни једна од њих није вредносно постулирала друштвену стварност. Свакој вредности је недостајала искрена намера човека да њоме оријентише живот и развој, тако да је људска врста лицемерјем заоденула све познате концепте по којима се градила стварност. Постхуманистичке и трансхуманистичке теорије се баве проблематиком утицаја високе технологије на будућност људске врсте на Земљи. Трансхуманистичке идеје се си-

туирају у постхуманистичку теорију. Оне су првенствено окупиране прелазним периодом човека, човечанства и друштва на путу до коначног конструисања *новог човека*. Том новом човеку биће потребно и *ново друштво* а њему визија на којој ће се конституисати поредак и принципи његовог функционисања. Високе технологије су човеков производ. Свако откриће је појачавало човекове способности у окружењу примарне природе. Истовремено са њима је расла и човекова уобразиља у апсолутну надмоћност у односу на силе природе. Његов интелект је поклекнуо у спознаји значаја одговорности према природном свету, чији је и он део. Охолост је надвладала разум, а моралност и обзир више су током историје цивилизације служили као згодно средство чија је сврха остваривање планова објективно моћних, него што су били истинска вредност којом се управља човек у својим поступањима. Из тог разлога се питам: зашто би данас човек чинио другачије? Домети високих технологија се свакако не испољавају на подручју оснаживања човекове моралности. Може ли се раздвајати одговорност човека према себи од одговорности људске врсте према целокупној биосфери? То је до сада радио човек. А данас га сустиже рачун за сву ирационалност према осталом органском и аорганском свету. Колике су могућности биоетике у погледу успостављања нових вредносних образаца који ће коренито изменити представе и моделе понашања човека? Истина је да се од ње очекују концепти који ће се аплицирати у искуственом животу људи. Али и њу ствара човек са својим разумом и навикнутим схватањима и практиковањима морала. Тиме су јој и домети ограничени, бар у утврђивању некаквог стратешког вредносног концепта. У тим перспективама треба трагати за одговорима на постављена питања.

1. Трансхуманизам као теорија и покрет

Трансхуманизам као теорија и покрет интензивније се развијају од краја осамдесетих година прошлог века, мада је овај термин сковао и први употребио знаменити биолог, први директор УНЕСКО-а Џулијан Хаксли у својој књизи *Религија без откровења*, 1927. године. Већ тада Хаксли наглашава да ће с временом човек бити у стању да превазиђе, трансцендира самог себе развијајући нове могућности сопствене природе а за своју природу (Bostrom, 2005: 7). Године 1989. Фереидон Есфандиари развија идеју да је кључна фигура трансхуманизма човек. Висока технологија али и квалитативна својства културе и специфични животни стил условиће да трансчовек или транзициони човек буде спона, еволутивна карика ка човеку будућности, односно, постчовеку (FM-2030, 1989: 44).¹ Званично, трансхуманистички покрет настаје 1998. године када су Ник Бостром и Дејвид Пирс основали Светску трансхуманистичку асоцијацију (World Transhumanist Association – WTO). Ова асоцијација усваја

¹ Интересантно је да је овај филозоф иранског порекла променио своје име у шифровано: FM-2030.

Трансхуманистичку декларацију која поставља програмске оквире заједничког деловања унеколико различитих струја постхуманистичког покрета (Bostrom, 2005: 15). Од 2001. године Светска трансхуманистичка организација делује као невладина организација и данас окупља више од 6000 чланова из преко 100 земаља у свету. Ова асоцијација 2006. године мења назив у Humanity+.² Поред ове организације трансхуманистичком проблематиком се баве и следеће установе: Институт за етику и нове технологије (Institute for Ethics and Emerging Technologies) од 2004. године и Центар за трансхуманизам (Center For Transhumanity) од 2012. године у Сан Франциску.

Идеје које генеришу трансхуманистички покрет затичемо и у древним митовима: о Икару и Дедалу, Гилгамешу, Прометеју. Човек је одувек желео да унапреди квалитет свог живота на овој планети, да докучи за њега недокучиво и да схвати тешко појмљиво људском разуму. Одвајкада је његова намера била лишити се тескоба и патњи, зауставити старење све до досезања бесмртности. Висока, софистицирана технологија, биотехнологија и нанотехнологија отварају нове, изгледније хоризонте овим настојањима. Аналитичари трансхуманистичких идеја иду из крајности у крајност – или су одушевљени могућностима које пружа висока технологија, или не скривају бојазан од штетних исхода по човека и друштво. Роналд Бејли припада првој групи. Он сматра да трансхуманистичке перспективе сублимирају „најхрабрије, најмаштовитије и најидеалистичкије у аспирацијама човечанства“ (Bailey, 2005: 132). Пропонент овог покрета сматра да ће наука за неколико деценија успети да потпуно разоткрије механизме по којима функционише људски организам. То ће човека учинити не само здравијим и дуговечнијим него ће из корена променити његова размишљања, представе о себи, свету и другима. Врло брзо ћемо добити потпуно новог човека. *Слободна биологија* ће изузетно унапредити наше животе као и нас саме, до тих граница да су оне данас тешко схватљиве. То је, мисли он, и једини начин да се спасе природна средина планете на којој живимо. Френсис Фукујама наступа са крајње опонентских позиција. За њега су ове идеје најопасније од свих идеја које данас прете човечанству.³ Уколико би се почеле остваривати, човек би се дефинитивно удаљио од своје људске природе. Ни једна сфера друштва не би била поштеђена деструктивних последица које би се зачеле радикалном трансформацијом човека. Некакав нови поредак би игнорисао суштинску природу човека прилагођавајући се *новом човеку без човечности*. То би значило да би се и право изграђивало уз „одбацивање приступа који полази од људских права заснованих на људској природи“ (Fukuyama, 2003: 114).⁴

² Humanity+ издаје електронски часопис H+ Magazine (<http://hplusmagazine.com>). Организација Humanity+ представља своје циљеве и делокруг рада на сајту: <http://humanityplus.org>.

³ Фукујама ова гледишта износи кроз неколико радова написаних крајем деведесетих година прошлог и првих година овог stoleћа. Код нас је 2003. године штампана његова књига *Наша постхумана будућност: последице биотехнолошке револуције (OUR Posthuman Future, Consequences Of The Biotechnology revolution*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2003).

⁴ Сличне ставове има и Даниел Тобej. Кроз низ радова он указује на опасности модификације

Трансхуманизам као теорија и покрет полази од претпоставке да се разумном употребом науке и технологије могу значајно унапредити људске физичке, психичке и интелектуалне способности, знатно продужити животни век и неутралисати човекове патње.⁵

2. Усавршавање човекових физичких и менталних способности – рефлексије на људску расу

Свесност, физичка снага и телесна кондиција нису еквивалент савесности. И ту се крије најзначајнији разлог опречних ставова према идејама трансхуманизма. Сусретање са *новим* код човека развија извесну нелагодност која се уме простирати све до нивоа страха. Неповеће човека у сопствени карактер и добре намере исходи у амбивалентности према концепту трансхуманизма и постчовека. Мислим да ова чињеница преовлађује у односу на страх од *освете Богова* коју помињу многи аутори.⁶ Висока технологија би требало да прекине такав *ланац природне еволуције човека*. Да ли би то значило њено убрзање или крај *човекове природности*? И није ли то окончање ове људске цивилизације? Уколико би се оствариле замисли идеолога овог покрета нови човек или постчовек би био несагледиво физички способнији и интелигентнији од нас. Шта би се десило са нашим сродницима у будућности и где би му било место у новом устројству друштва? Да ли би уопште постојао? Уметници и теоретичари покушавају да пројектују изглед човека будућности (или бића које би носило ово, односно, неко друго име). Наташа Вита-Мор је дизајнирала његов физички изглед и способности.⁷ *Primo posthuman* (*Прајмо постчовек*) је резултат биотехнолошке и нанотехнолошке интервенције на телу, органима, кичми,

људског генома. Реч је о ризичном подухвату који се само привидно представља у виду усавршавања човекових природних потенцијала. Попут Фукујаме и Тобеј упозорава на могуће урушавање људске природе као и рефлексије на све виталне сфере друштва а посебно економију, право, културу. Видети: Tobey, Daniel L. 2004. *WHAT'S REALLY WRONG WITH GENETIC ENHANCEMENT: A SECOND LOOK AT OUR POSTHUMAN FUTURE*. Yale Journal of Law and Technology: Vol. 6: Iss. 1, Article 2.

⁵ Званична дефиниција трансхуманистичке теорије гласи: „Трансхуманизам је интелектуални и културолошки покрет који афирмише пожељност фундаменталног побољшања људског тела и ума применом разума у виду технологије која би елиминисала старење и знатно повећала људске интелектуалне и физичке капацитете“. Vidović, Andrej, *Čovek, v2.0: Transhumanizam i post-biološka evolucija*, Frenzy Spark Magazine, 18. decembar 2011.

⁶ „Потрагу за превазилажењем природних ограничења људи су од давнина схватили као амбивалентну и повезивали је са концептом гордости и страхом од богова. Дobar пример је страшна казна на коју је био осуђен Прометеј.“, стр. 16. <http://nikolamorena.blogspot.com/2013/02/ka-postcoveku.html>

⁷ <http://www.bulletedproofexec.com/51-transhumanism-technology-the-future-with-natasha-vita-more-podcast/>; Видети и More, Max, Vita-More Natasha, (2013), *The Transhumanist Reader: Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future*.

зглобовима.⁸ У њеној пројекцији, нанотехнологија је коренито унапредила мозак. Његови капацитети су несразмерно супериорнији у односу на данашњи. Стога га Наташа Вита-Мор именује као метамозак. Параболички слух биће у стању да региструје до тада неухватљиве фреквенције за човека. Нанороботи надгледају кардиоваскуларни систем. Кичма је ојачана оптичким влакнима, флексибилност зглобова је осетно већа. Чуло вида садржи мапу сонарних сензора, а паметна кожа је у могућности да према атмосферским приликама мења боју и текстуру. За леђне мишиће предвиђена је интерна навигациона мрежа. То су основне одреднице креативне футуристичке пројекције *новог човека* Наташе Вите-Мор. Много је пропонената ових идеја који покушавају да образложе њихову сврсисходност за човека, друштво и човечанство. Један од њих је и Роберт Фрејтас који упућује на значај и корисност по човека, развој и примену нанотехнологије, првенствено наномедицине. У интервјуу који је дао октобра 2005. године он истиче да се захваљујући интензивирању истраживања на подручју молекуларне нанотехнологије, прогресивне промене по човека, његово здравље, способности и животни век могу десити већ за неколико деценија.⁹ Нанороботи ће се уносити у човеков организам и ту ће обављати непосредно лечење оболелог органа. По обављеном задатку би се кроз дигестивни тракт и пробавне органе избацили из организма. Он предвиђа изграђивање новог генома човека, што би обезбедило савршеније биолошко наслеђе. Људска крвна зрнца се могу појачати вештачким респирочитима. Последица тога би била значајно појачавање човекових физичких способности као и отпорности његовог организма. Нанотехнологија би се корисно исказала и у другим областима човековог живота, мисли Фрејтас. На пример, самореплицирајући роботи би се једноставно могли употребити код тешких физичких послова као што су послови у руднику. Човекове обавезе у овој привредној грани би се свеле на организацију, управљање и надзор.¹⁰

Прескакање ланца природне еволуције уз помоћ високе технологије обезбедиће изузетну интелигенцију човеку. Какве ће бити реакције човека *неспремног* на овакав нагли квалитативни скок интелекта? Заиста, да ли ће бити спреман за њега? Замислимо да на нивоу детета од пет година преко ноћи добијемо физички изглед одраслог човека. Управо то ме подсећа на значајну квалитативну разлику *природног* и *технолошки усавршеног човека*. Помоћи ће му узнапредована интелигенција да схвати и прихвати ову промену. Да, али шта уколико се она не налази смештена у човеку већ у каквој машини? Макар та машина функционисала на принципима кључних људских особина, она свакако није човек као био-психо социјална јединка. Потом, какав би био *ефекат савести* и да се нова интелигенција веже искључиво за човека као биолошко биће? Досадашња историја нас уверава да у човеку умеју превладати оне особине које

⁸ Исто.

⁹ Види: Center for Responsible Nanotechnology – CRN. Sander Olson Interviews, crnano.org.@interview.freitas.htm

¹⁰ Исто.

уобичајено именујемо деструктивним. Позиција моћи у друштву се и изграђује на темељима који се структурирају релацијама јачине и слабости, силе и немоћи, охолости и страха. Независно на конкретне носиоце и облик, моћ у друштву се увек изобрази у овакву реалност, и у свом току даље уобличава нашу стварност (Николић, 2007: 109). Полазећи од ових антропогених и друштвених одредница, конструишемо одговор на питања спремности и савесности у погледу потпуно нових околности за човека. Човек мора бити способан да правилно препозна и тумачи вредности и циљеве који се устаљују у друштву. Погрешке у том смислу условљавају и грешке у начину васпитања и социјализације личности. Без тога је немогуће рачунати на „постојање, функционисање и развој друштва постулираног конкретним вредностима и циљевима“ (Николић, 2003: 317–318). Међутим, питање је да ли ће у *новом друштву* васпитање и социјализација имати уопште и приближну функцију коју данас имају. За очекивати је да би понашање *новог човека* могло бити програмирано. Информације о заповедним начинима понашања би се вероватно налазиле у микрочиповима смештеним у мозгу (бар тако предвиђају трансхуманисти попут Наташе Вите-Мор). Уколико је тако, питања спремности и добровољног прихватања модела понашања, чврсто корелирају. Човек је претежно егоцентричан. На тој матрици се граде његови односи према другима, у друштву и са друштвом. Управљан страхом он *одабира* и *пристаје*, *прилагођава се* али и *опире*. Сумња у сопствену угроженост развија страх од ње. Стога, предвиђам побуну уплашеног човека. Она би узроковала милитаризацију постхуманистичких идеја, оваплоћену кроз припрему и непосредну реализацију. Свака милитаризација и агресивност у успостављању новог стања друштва, само привремено обезбеђује његову стабилност. Тако изграђени поредак, пре или касније бива оптерећен кризама. А оне се разрешавају на миран (договоран, условљен) или насилан начин. Ово је само једна димензија проблема са којима би се сусрео човек и установљен поредак на основама постхуманистичких и трансхуманистичких идеја. Јер једно и друго стање садржи довољно разлога за различите форме и степене нестабилности.

Овакве интервенције на људском организму бесповратно мењају људску врсту. Она више неће постојати, бар не оваква какву знамо, тако да израз вештачка интелигенција, мислим, више неће имати смисла. То ће бити интелигенција тог, новог бића. Футуристи предвиђају да ће се изузетно напредовање интелигенције развијати у две перспективе: а) стварање суперинтелигенције и б) трансфер психе.

Суперинтелигенција постчовека, мешавине машине и човека или само машине, требала би да олакша човеков свеукупни живот, да допринесе новим знањима, једноставнијем решавању низа проблемских ситуација и њиховом свођењу на *природне околности*, успешнијој обради мноштва информација. Али, као што *моћ тражи још и све више моћи*, тако ће и *суперинтелигенција тражити још све моћније интелигенције*. Ни у овом погледу не видим места за данашњег биолошког човека као ни за људску врсту којој припадамо. Да ли се за ову цивилизацију у не тако давној будућности спрема својеврсни гето?

Трансфер психе подразумева да би се човекова психа као скуп структурираних информација, могла пребацивати у друго тело. Разлика у промишљањима се тиче тог објекта у који се врши трансфер, похрањивање и функционална употреба психе – да ли ће то бити рачунар, односно, некакво механичко тело, друга биолошка јединка (други постчовек као јединка) или ће људско тело постати потпуно или претежно бионичко услед замене биолошких органа бионичким.

3. Биоетички аспект трансхуманистичких идеја

Савесност и морални обзире употребе биотехнологије, нанотехнологије, биомедицинске технологије и других врста високе технологије, поље су ангажовања биоетике.¹¹ Или, једно од подручја њеног научног интересовања. Интензивни развој високе технологије повод је и установљењу биоетике као и њеном ситуирању у научној и друштвеној заједници. Као све познато и технолошки напредак садржи опречне вредносне димензије. Како их анализирати, оцењивати? Од ког морала поћи и да ли је човечанство сагласно у јединственом, универзалном типу морала?¹² Уколико јесте, тада је и свесно темељних

¹¹ Биоетика настаје седамдесетих година прошлог века. Термин је сложеница грчких речи: *bios* – *живот* и *ethos* – *етика*. Њега је сковао Фриц Јар (Fritz Jahr) 1926. године у чланку „Wissenschaft vom Leben und Sittenlehre“ (наука о животу и наука о моралу). Биоетику као мултидисциплинарну област је установио В. Р. Потер. Види: Potter, Van Ransselaer, *Bioethics, the Science for Survival*, у: *Perspectives in Biology and Medicine*, 1970, 14, pp. 127–153. Не постоји сагласност међу ауторима по питању појмовног одређења биоетике. Ф. Јар је биоетику поставио као моралну одговорност према животу у целини, човеку али и свакој другој биолошкој јединки на планети. За Потера биоетика је наука о преживљавању. Она постулира човекову одговорност према себи, другим људима и бићима али и целокупној биосфери. Стога је еколошки дискурс ситуиран у поље изучавања биоетике. Дакле, она се не бави само питањима која се непосредно односе на поља биологије и медицине. Биоетика је мултидисциплинарна област која интегрише филозофску, теолошку, социолошку, правну, политичку, културолошку, еколошку, биолошку и медицинску перспективу у промишљању моралних питања на тему људског живота, човековог односа према себи, другим људима и свему органском и аорганском на овој планети у контексту здравог живота.

¹² Све значајније организације попут УН, ОМС, УНЕСКО и сл. полазе од моралне парадигме која се именује и валоризује као *етика консензуса* или *договорна етика*. Сагласно томе се гради и стратегија деловања на друштвеном плану, а она се означава одредницом *контрактуализам*, односно, деловања које је моделирано консезусом. Међутим, проблематично је питање утврђивања консензуса у етичком контексту. Да ли се ради о истинском усаглашавању моралних ставова према неком чињењу, поступању, одређеној радњи или је реч о још једном виду експонирања односа моћи и немоћи на међународном нивоу? Две ствари доминирају у одговору на ово питање. Једна се тиче социјалне, културне, економске и сваке друге диференцираности савременог света, а друга суштинских особина друштвене моћи. Независно на сву плуралност култура, традиција, веровања, технологија, друштава, вредности, она се да превазићи у оној мери која задовољава потребе модерног цивилизацијског живота на релацијама МИ и ОНИ на планети. Као таква се може институционализовати. Значајаније је питање суштинских особина моћи. Моћ се, по историјском правилу, валоризује, потврђује и остварује у друштву наметањем

вредности на којима би требало да почива ова цивилизација. Међутим, већ сам напоменуо да свесност и савесност не морају бити савезници. Тина Стивенс има то у виду када закључује да биоетика настаје када су теоретичари почели постављати питања у погледу етичких импликација биомедицинске технологије и када су покушали да одгонетну да ли се у друштву почео мењати морални поредак (Томасовић, 2006: 395). Наука не прихвата искључивост. У овом случају, одушевљеност трансхуманистичким концепцијама као и последицама по човека, човечанство и целокупну биосферу или њихово одбацивање као опасних, односно, неостваривих. Потом, употреба речи морал у оваквим дискурсима уме бити двосмислена или лако мислена. Реч је о релативности морала која се читава у различитим и несагласним типовима морала доминантним у датом времену и простору. Човек ствара представе о моралним вредностима.¹³ И ове представе су само рефлексија особина човека. Али поћи ћу од универзалног типа морала – морала врлина. Зашто би доводили под моралну сумњу спасавање нечијег живота, заменом органа или уградњом биотичких? Или, можда, нечију жељу за потомством када није у стању да је обезбеди на природни репродуктивни начин. Неповељење у ново пројектује страх и некритичко одбацивање. Пејсмејкер је својевремено делом изазивао такве реакције. Проток времена, искуствена провера и навика су учинили да се он данас прихвата као користан и пожељан. Слично је и са зубним имплантима, протезама као и другим медицинским постигнућима.¹⁴

Посебно поље биоетичких промишљања тиче се отеловљења работа које данас називамо киборзима. Уколико се конструише та посебна врста машине, човека или човека-машине, онда је биоетичка расправа сасвим разумљива. Тим пре што је биоетика устројена да проналази конкретна решења за конкретне случајеве. Управо чињеница конструисања човека-машине отвара питање опстанка људске расе. Независно на почетну вредносну позицију, аналитичари увиђају неопходност етичког аспекта у концептуализацији ових идеја. Једна од њих је и Џ. Зилинска која истиче да „сусрети са бићима неодређене, материјалне-виртуелне корпоралности, наводе нас на преиспитивање тела и његовог отеловљења, његове материје и ткива, његовог животног извора и животног тока, његових кодова... Према томе, отеловљење је фундаментално за киборске сусрете које треба разматрати у етичком контексту“ (Zylinska, 2005: 42).

Ови фатуми оријентишу наша промишљања о употреби биотехнологије, медицинске технологије и нанотехнологије са циљем побољшања човекових физичких, менталних и интелектуалних способности. Значајним повећањем

сопствене воље у односу према објектима моћи. Имајућу то у виду закључујемо да је *етички консенсус* преодоминантно израз воље моћних.

¹³ Човек уме да разлучи добро од лошег. Он зна *шта треба* али није увек спреман и да чини *оно што треба* већ у простору (расколу) између *треба* и *мора* претежно бира оно што њему понаособ одговара.

¹⁴ Зубни импланти су се користили у древној Египту и међу цивилизацијом Маја. Већином су прављени од морских шкољки.

човекових менталних способности појачава се и способност његовог мишљења, емотивног реаговања на подражаје споља, веровања добијају посебан смисао и значење у перспективи исправног схватања принципа моралности, обликовања ставова и организовања сопственог понашања, логичког закључивања и доношења одлука. Тако би висока технологија могла првенствено да утиче на *преструктурирање референтног оквира* као примарне и трајне структуре карактера личности и као унутрашње мапе стварности појединца. На тај начин би се обезбедили услови хумане преструктурирације менталитета појединца. Тиме би се битно оснажила његова перцепција стварности и реаговање на њу, спознале би се истинске вредности, њихово значење и значај за успостављање и одржавање равнотеже на планети Земљи. Когнитивна интелигенција, емоционална и способности социјалне интелигенције би подупирале моћи логичког мишљења и закључивања, а оне би у даљем току штитиле спознате вредности на којима искључиво може опстати и даље се усавршавати заједнички живот органског и анорганског света на земљи. Само у овој равни проналазим смисленост бављења моралном димензијом постхуманистичких идеја. У свим другим, морал се махом своди на лицемерну употребу нечега иза чега се скривају праве намере и чињења. То је тескоба која мучи човека и ствара раскол између *пожељног ЈА* недостајућег у *постојећем ЈА*, савесности и свесности.¹⁵

4. Нови човек, ново човечанство и ново друштво као исход или уместо закључка

Не можемо гледати у будућност уколико се бар не осврнемо на прошлост. Историјско искуство познате нам цивилизације оријентише нас у размишљањима на ову тему и у покушају одговора на питања да ли је човек у стању да оствари такав технолошки напредак да се проблематика постчовека уопште поставља као озбиљна? Какви би се исходи по човека, друштвено уређење и човечанство могли очекивати? Овом питању сада нећу придружити питања колико је цивилизација живело на овој планети током њене историје, која смо ми по реду и зашто су све до сада пропадале (уколико јесу). На чему се одвајкада темељило устројство организованог друштвеног живота? На неједнакој могућности одлучивања о сопственом и животима других људи и група. На неједнакој расподели моћи. Достизање менталне зрелости и спознаје врхунских вредности, способности исправног логичког закључивања те одређења

¹⁵ Формирање објективне, рационалне и правилне свести о себи, основ је исправног поимања света око себе, друштвеног и културног окружења у коме човек одраста, живи, ради, развија разноврсне односе. Постоји као биолошка, људска и друштвена јединка. На то упозоравају многи психолози, социолози, културолози. Један од њих је и С. Хрњица који закључује: „Иако је начин на који човек доживљава себе основа и за доживљавање света у коме живи, тај доживљај себе је, са научног становишта, тешко ухватљив феномен“. Хрњица, Сулејман, *Општа психологија са психологијом личности*, Београд, Научна књига, 2005, стр. 158.

сопства у окружењу ДРУГИХ кроз поимање значења и значаја МИ, коренито би променило човеков живот али и живот свег света на овој планети. Данас је врхунски интелект привилегија појединаца који не морају своје знање препустити вољи објективно моћних. Али, постигнућа тог знања, хтели или не, уграђују се у поредак неједнаке расподеле моћи. Њему на употребу. Имајући то у виду, питам се: какав је интерес моћне мањине да уз достигнућа високе технологије изграде друштво једнаких? Јер, оснажена спознаја би водила томе. Извесније је да ће се врхунска технологија искористити за учвршћивање поретка неједнакости. Уз нове облике манипулације и контроле људи, као и њихове свести. Наравно, уколико се одустане од намере конструисања машине са људским биолошким предиспозицијама.

Све ће човек унапредити осим моралности и савесности у себи. И ту видим искру одговора на постављена питања. Међутим, овај став нема антропоцентрични карактер. Не сматрам да је човек супериоран у природном окружењу. Његов интелект му надомешта инфериорност у односу на снагу природних сила које не може у потпуности контролисати. Он их, евентуално, може предвидети али не и предупредити. Човек је биће које је склоно уображавању сопствених могућности. Он уме игнорисати стварност, пројектујући је у својим представама на начин који одговара намерама као оријентирима у поступању. Интереси човека се не поклапају увек са његовим потребама, још мање са усаглашеним вредностима на којима би почивала људска цивилизација. У њеном сумраку, човек их није спознао или још увек избегава да их појми, тако да моделе његових понашања устројавају погрешне представе и вредности. И на тим основама темељи визије сопствене будућности. Тек у суочењу са невољама уме да користи способности свог разума. И страх тада игра другу улогу у његовом животу у односу на оне улоге које се тичу његовог одабира *игре моћи* како би по сваку цену обезбедио надмоћ или издејствовао какву врсту једнакости као компромисног решења. Без обзира на садржину теоријских концепција будућности људске цивилизације, друштва и свих чињеница које га одређују, све оне морају поћи од истих ставова: човек може пројектовати намеравану будућност на било који начин али њена извесност непосредно зависи од његове способности и спремности да допринесе успостављању природне равнотеже (ствари) као и да прихвати свој подређен положај у односу на снагу природних сила.

Наука ни искуство данас немају довољно аргумената као индикатора који ће предвиђање будућности човека, човечанства и планете учинити поузданим. Напросто, преостаје нам хипотетичко размишљање. Мислим да ће биотичке интервенције на човеку довести до заживљавања нове врсте на планети коју би данашњом терминологијом означили именом киборг.¹⁶ Сматрам да ће се њего-

¹⁶ Дона Харавеј је једна од теоретичара који се посвећују анализи феномена киборга. Попут других, и она то чини са одређеног аспекта који доминира над осталима. У свом *Манифесту киборга* Харавејева то чини из феминистичке перспективе. На почетку *Манифеста* констатује: „Киборг је кибернетички организам, хибрид машине и организма, творевина друштвене реалности и фикције. Друштвена реалност су живи друштвени односи, наша најважнија

ва употреба првобитно зачети у војној индустрији а потом ће се практиковати и у свим другим делатностима. Људска врста ће сачувати постојећи поредак, смишљајуће нове начине провоцирања страха и других негативних емоционалних стања код људи, како би манипулација добијала нове могућности. Али, самоувереност у моћи сопствене интелигенције и пренебрегавање постулата *природног поретка ствари* на планети, одвешће манипулацију у сасвим другом смеру од жељеног и очекиваног. Биће то човекова последња странпутица у којој ће искусни манипулатор упасти у сопствену замку. Зато се сасвим оправданим чини размишљање да ће врло брзо доћи до реализације симбиозе Орвелових и Хакслијевих антиутопистичких гледишта.¹⁷ Дакле, на планети ће истовремено живети две расе: људска и хибридна, киборг раса. Физичка, ментална и интелектуална супериорност хибридне расе као и особине човечијег дела у њима, у једном моменту ће довести до сукоба међу двама расама. Интелект ће свакако тражити више интелекта, а оснажене когнитивне способности ће моћи стварати још интелигентније егзистенције. Људска раса ће постати потпуно инфериорна. Друштвено уређење? Честица човека је довољна за предвиђање да неће бити неког нарочитог помака од строгог хијерархијског устројства. Али, киборзи ће бити у стању да схвате како да солидарност врста на планети уграде у нови поредак. И значај уравнотеженог живота са биосфером.

Литература

Bailey, R. (2005). *Liberation Biology: The Moral and Scientific Case for the Biotech Revolution*. Amherst, N.Y: Prometheus Books.

Bostrom, N. (2005). *A History of Transhumanist Thought* u: Journal of Evolution and Tennology, Issue 1, April: T. Vol. 14, pp. 7.

политичка конструкција, фикција која мења свет“, Дона Харавеј, *Манифест киборга* – www.womenngo.org.rs. И Харавејева сматра да се фикција и виртуелно временом претварају у реално, и чине друштвену стварност таквом каква она јесте. Унутар ње су смештени наши животи и сва она материјална искуства која смо у стању обухватити нашом перцепцијом, и за коју уображено мислимо да представља једино реално искуство, чињеничну истину изван које има места искључиво за машту и нестварно. А стварност постоји и развија се увек по истим принципима. Они одређују садржину релација реално-виртуелно, до нових спознаја, када ће се имагинативно доказати као сасвим реално и постати делом наших свакодневних искустава.

¹⁷ Осим познатих одлика Орвелових и Хакслијевих дела, примећујем и истицање људског лицемерја које покрива, камуфлира али учествује у пројектовању основних услова манипулације и агресивности према другима. „Министарство истине које се бавило информацијама, забавом, просветом и културом; Министарство мира које се бавило ратом; Министарство љубави које је одржавало закон и јавни поредак; и Министарство обиља које је било одговорно за привредне послове... Министарство љубави је било једино које је заиста уливало страх.“, Орвел, Џорџ, 1984, Београд, БИГЗ, 1984, стр. 3. Олдус Хаксли у чувеном делу *Врли нови свет* описује друштво будућности, користећи се идејама које неку деценију касније именујемо трансхуманистичким. Људи се стварају у лабораторији и већ се ту класификују на темељу дате интелигенције. На тај начин, научна постигнућа се користе за строгу хијерархију у друштву као и моделирање условљених понашања људи. Види: Хаксли, Олдус, *Врли нови свет*, Београд, БИГЗ, 1977.

- FM-2030. (1989). *Are you a transhuman?* Warner Books.
- Фукујама, Ф. (2003). *Наша постхумана будућност: последице биотехнолошке револуције*. Подгорица: ЦИД.
- Fukuyama, F. (2003). *OUR Posthuman Future, Consequences Of The Biotechnology revolution*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Хаксли, О. (1977). *Врли нови свет*. Београд: БИГЗ.
- Хрњица, С. (2005). *Општа психологија са психологијом личности*. Београд: Научна књига.
- More, M., Vita-More, N. (2013). *The Transhumanist Reader: Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future*.
- Николић, З. (2003). *Феномен перцепције моћи*. Београд: Наука и друштво Србије.
- Николић, З. (2007). *Социологија моћи*. Источно Сарајево: Правни факултет.
- Орвел, Џ. (1984). *1984*, Београд: БИГЗ.
- Potter, Van R. (1970). *Bioethics, the Science for Survival, y: Perspectives in Biology and Medicine*. 14, pp. 127–153.
- Томасовић, Ј. (2006). *Биоетички изазови. Изазови глобалне биоетике и биотехнологије*. Богословска смотра: Вол. 76, бр. 2. стр. 395–415.
- Tobey, D. L. (2004). *What's Really Wrong With Genetic Enhancement: A Second Look at OUR Posthuman Future*. Yale Journal of Law and Technology: Vol. 6: Iss. 1, Article 2.
- Vidović, A. (2011). *Čovek, v2.0: Transhumanizam i post-biološka evolucija*. Frenzy Spark Magazine.
- Zylinska, J. (2005). *The Ethics of Cultural Studies*. New York: Continuum.

Чланци с интернета

<http://hplusmagazine.com>

<http://humanityplus.org>

<http://nikolamorena.blogspot.com/2013/02/ka-postcoveku.html>

<http://www.bulletproofexec.com/51-transhumanism-technology-the-future-with-natasha-vita-more-podcast/>

crnano.org/@interview.freitas.htm. Center for Responsible Nanotechnology – CRN. Sander Olson Interviews, Freitas Robert.

www.womenngo.org.rs. Haravej, Dona. *Manifest kiborga*.

Zoran S. Nikolić

TRANSHUMANISM, BIOETHICS AND CYBORGCRACY

Summary: Before modern man is a multitude of questions that arise from concerns about his own future in the context of the future of civilization on the planet. Is the emerging new era in the evolution of man and his society? And is it completes the overall development of man as a natural being? High technology, bitehnologija, nanotechnology provide knowledge situate the project of the future of mankind. Transhumanism as an intellectual movement is just dealing with radical improvements in the human physical, mental and intellectual capacity, significant prolongation of life span of human suffering and neutralizing the rational use of science and technology. Awareness and conscientiousness of such intention to be read by people of responsibility towards their own and other species on the planet in the future these projections, the key is the orientation of bioethics. What if Daedalus managed to realize his dream of a man-machine ridicule the elixir of life? Will not posthumans turn against its creator, just taking on the qualities a man who had written the bloodiest pages of its history? If this happens, Orwell and Huxley's dystopian predictions to embodying the particular social arrangements that use the alternative term – cyborgcracy.